

meld, verboden. Op Java werden in april '42 drie en in mei twee Nederlanders geëxecuteerd omdat zij betrappt waren op het luisteren naar uitzendingen uit Australië en uit Londen. 'Hun familieleden', aldus een Japans bericht in de pers,

'treuren nu om hun misdaad doch een eenmaal begane misdaad kan niet hersteld worden. Het Japanse leger is als een liefhebbende vader voor hem die zijn bevelen opvolgt. Uw geluk in de toekomst zal geheel afhangen van uw trouw aan het Japanse leger. Vergeet niet dat zij die de bevelen van het Japanse leger niet opvolgen, . . . onherroepelijk in het ongeluk gestort worden.'¹

In mei '42 verscheen op Java in de pers het bericht dat alle radiotoestellen opnieuw geregistreerd moesten worden en op 16 juni kwam een verordening uit die bepaalde dat men in de steden vóór eind juni en buiten de steden vóór eind juli met zijn toestel naar een postkantoor moest gaan, waar het dan, zoals dat heette, werd 'gecastreerd': soms kwam om de instelknop voor de kortegolf-zenders een stuk isolatieband te zitten waarop twee Japanse lakzegels waren aangebracht, soms werden in het toestel onderdelen doorgeknipt, soms werd op de golfengteschakelaar een druppel lood gesoldeerd zodat hij op een bepaald punt niet verder draaide. Afdoende was dat ingrijpen niet: de 'castratie' vond nogal eens op ondeskundige wijze plaats en zij kon, zelfs als er gebruik was gemaakt van lakzegels, ongedaan worden gemaakt. 'De vreemdste dingen zijn gebeurd', noteerde Bouwer in Bandoeng midden '42 in zijn dagboek.

'Toen iemand zijn toestel na de bewerking probeerde, kon hij alleen maar op de kortegolf luisteren. Alle langegolf-banden waren losgeknipt. In andere gevallen zijn de kortegolf-banden tot 60 meter doorgeknipt, zodat de eigenaars der toestellen nog naar New Delhi, Calcutta, Bombay en Sydney kunnen luisteren . . . Overigens kan men door betrouwbare Indonesische monteurs zijn toestel voor f 5 weer laten herwijzigen . . . Heb vandaag m'n radiotoestel teruggekregen², er tot laat mee geëxperimenteerd en ontdekt dat ik er nog mee naar de buitenlandse stations kan luisteren, o.m. New Delhi, Bombay, Calcutta, Tananarive (Madagascar) en 'die Suid-Afrikaanse Uitzaai-Korporatie', laatstgenoemd station met *relay's* van de *BBC* in Londen. Voldoende dus om op de hoogte te blijven.'³

¹ *Pemandangan*, 16 april 1942, aangehaald in C. D. Ricardo: 'Enkele Japanse verordeningen en krantenberichten tot eind oktober 1942, p. 15 (IC, 38 551). ² Bouwer had voor alle zekerheid een reservetoestel in een zinken bak in zijn tuin begraven – iedere avond kon hij het te voorschijn halen om ongestoord naar San Francisco te luisteren. ³ J. B. Bouwer: *Dagboek*, p. 88 (8 juli 1942), 93 (17 juli 1942).